

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Атаманчук Данііл Валерійович

Аспірант

Національний транспортний університет, Україна

Науковий керівник: Базиліук Антоніна Василівна

д-р. економ. наук, професор кафедри фінансів обліку та аудиту

Національний транспортний університет, Україна

Вступ. З 24 лютого 2022 року Україна перебуває у стані повномасштабної війни з Росією. Війна спричинила невимовні людські страждання та завдала значної шкоди українській економіці. Війна мала негативний вплив на всі сфери української економіки. Найбільше постраждали такі галузі, як промисловість, сільське господарство, будівництво та транспорт. Багато підприємств були зруйновані або пошкоджені, а мільйони людей втратили роботу. Війна також призвела до значного зростання інфляції та девальвації гривні. Яке значно знизили купівельну спроможність населення та ускладнили ведення бізнесу.

Фінансова стійкість – це здатність підприємства протягом тривалого періоду часу зберігати свою платоспроможність, кредитоспроможність та фінансову мобільність, генеруючи при цьому достатній прибуток для самофінансування свого розвитку [5, с. 58].

Фінансово стійке підприємство має більше можливостей для розвитку, інвестування у нові технології та розширення ринків збуту. Інвестори та кредитори охочіше співпрацюють з фінансово стійкими підприємствами, оскільки це гарантує повернення коштів та мінімізує ризики. Фінансово стійке підприємство сприймається як надійний партнер, з яким вигідно вести справи. Фінансовий запас міцності дозволяє підприємству безболісно переживати кризи та використовувати нові можливості. Працівники фінансово стійкого підприємства більш впевнені у завтрашньому дні, що позитивно впливає на їхню продуктивність та лояльність.

Метою даного дослідження є визначення рівня фінансової стійкості українських підприємств в умовах війни, виявлення факторів, що впливають на неї, та розробка рекомендацій щодо збереження та покращення фінансового стану компаній. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: 1) Оглянути теоретичні засади фінансової стійкості підприємств, проаналізувати різні методи її оцінки та визначити ключові показники фінансової стійкості для українських компаній в умовах війни; 2) Проаналізувати вплив війни на доходи, витрати, активи та показники фінансової стійкості українських підприємств; 3) Виявити найбільш стійкі та найбільш уражені війною галузі економіки; 4) Проаналізувати державні програми та ініціативи, спрямовані на підтримку бізнесу в умовах війни. 5) Розробити рекомендації щодо адаптації управлінських та фінансових стратегій підприємств до умов війни; 6) Визначити перспективні напрямки розвитку бізнесу в умовах воєнної економіки.

Аналіз джерел і публікацій розкриває різні аспекти стійкості та адаптації української економіки і державних інституцій в умовах війни та децентралізації. Балінський В. В. наголошує на важливості місцевих громад у забезпеченні стабільності держави, підкреслюючи роль активного залучення громадян до

управління. Омельченко Т. розглядає вплив війни на економічні показники підприємств, відзначаючи їх адаптивність і здатність до інновацій. Онофрійчук А. П. та Онофрійчук В. П. досліджують стратегії фінансового управління, необхідні для збереження фінансової стійкості України. Скопенко Н. С., Северина І. В. та Голобородько В. П. пропонують інструменти та стратегії для підтримки розвитку підприємств в умовах війни, наголошуючи на інноваційних підходах і державній підтримці. Таким чином, аналіз підкреслює значимість комплексного підходу до підтримки стійкості державних інституцій, місцевих громад та підприємств, наголошуючи на важливості децентралізації, інновацій та фінансової стабільності.

Виклад основного матеріалу. Оцінка фінансової стійкості є важливим аспектом аналізу фінансового стану підприємства. Вона дає змогу визначити його здатність генерувати прибуток, покривати свої зобов'язання та зберігати стабільність у динамічному середовищі. Є кілька методів оцінки фінансової стійкості, кожен з яких має свої переваги та недоліки: 1) Коефіцієнтний метод ґрунтується на розрахунку та аналізі ряду фінансових коефіцієнтів, які відображають різні аспекти фінансового стану підприємства; 2) Факторний аналіз – метод ґрунтується на розрахунку впливу різних факторів на зміну показників фінансової стійкості. Факторний аналіз дозволяє більш детально дослідити причини зміни фінансового стану підприємства та визначити ключові фактори, які його впливають; 3) Метод експертних оцінок – метод ґрунтується на оцінках фінансового стану підприємства експертами. Експерти можуть використовувати різні методи для оцінки, такі як аналіз фінансової звітності, інтерв'ю з керівництвом підприємства, аналіз ринкової інформації тощо; 4) Метод рейтингового аналізу ґрунтується на присвоєнні підприємству певного рейтингу, який відображає його фінансову стійкість. Рейтингові агентства використовують різні методики для розрахунку рейтингів, які можуть враховувати як кількісні, так і якісні фактори [4].

Вибір методу оцінки фінансової стійкості залежить від цілей дослідження, наявності інформації та кваліфікації аналітика. Зазвичай рекомендується використовувати декілька методів комплексно, щоб отримати більш повну картину фінансового стану підприємства. Важливо зазначити, що жоден з методів оцінки фінансової стійкості не є абсолютно досконалим. Всі вони мають певні обмеження, які необхідно враховувати при інтерпретації результатів.

Війна в Україні спричинила значні руйнування та порушення нормального функціонування економіки. Підприємства стикаються з низкою проблем, що негативно впливають на їхню фінансову стійкість, зокрема зниження обсягів виробництва та продажів. Через бойові дії, руйнування інфраструктури та зміщення споживчого попиту багато підприємств змушені скорочувати або тимчасово припиняти свою діяльність. Підприємства стикаються зі значним зростанням витрат на енергоносії, логістику, сировину та матеріали, а також з вимушеними витратами на ремонт пошкоджених майна та обладнання. Через воєнний стан ускладнюється доступ до кредитних ресурсів, а також зростають процентні ставки. Багато працівників вимушені покинути робочі місця та виїхати з зони бойових дій, що призводить до дефіциту кадрів та зниження продуктивності праці. В умовах війни держава може запроваджувати нові регуляторні обмеження та вимоги, що можуть негативно вплинути на діяльність підприємств.

Війна в Україні суттєво вплинула на фінансовий стан українських підприємств. Багато підприємств, особливо в регіонах, де ведуться активні бойові дії, змушені були призупинити свою роботу або значно скоротити обсяги виробництва, що призвело до різкого падіння їхніх доходів. Деякі підприємства змогли частково або повністю

перепрофілювати свою діяльність на виробництво товарів та послуг, необхідних для оборони країни або для забезпечення потреб населення в умовах воєнного часу, що дозволило їм зберегти певний рівень доходів. Держава вживає заходів для підтримки бізнесу, що постраждав від війни. До таких заходів належать надання податкових пільг, кредитування, фінансова допомога тощо. Вказані заходи допомагають підприємствам частково компенсувати втрати доходів [2].

Війна призвела до зростання цін на енергоносії, сировину та інші матеріали, що негативно вплинуло на витрати підприємств. Через пошкодження інфраструктури та блокування транспортних шляхів значно ускладнилася доставка товарів та сировини, яке призвело до зростання транспортних витрат та затримок поставок, також підприємства змушені нести додаткові витрати на забезпечення безпеки своїх співробітників та майна.

Частина активів українських підприємств були захоплені окупантами, що призвело до прямих втрат для цих підприємств. Держава надає гарантії збереження активів українських підприємств, які постраждали від війни, гарантії дають підприємствам можливість отримати компенсацію за втрачені активи.

Вплив війни на фінансовий стан українських підприємств є дуже значним. Деякі підприємства змогли адаптуватися до нових умов та зберегти свою стійкість. Інші підприємства опинилися в скрутному становищі та потребують державної підтримки. Після закінчення війни українським підприємствам буде потрібно багато часу та зусиль, щоб відновити свою діяльність та повернутися до довоєнного рівня. Важливо зазначити, що вплив війни на різні підприємства може суттєво відрізнятися. Наприклад, підприємства, які працюють у сфері оборони, відчувають значне зростання попиту на свою продукцію. Водночас, підприємства, які працюють у сфері туризму та розваг, зазнають значних втрат через падіння попиту.

Вплив війни на українську економіку був руйнівним, і підприємства по всій країні відчули на собі значний тиск. Зруйнована інфраструктура, перебої з ланцюгами постачання, втрата кваліфікованої робочої сили та падіння споживчого попиту - це лише деякі з факторів, які негативно вплинули на фінансову стійкість українських підприємств.

Аналіз динаміки ключових показників фінансової стійкості протягом війни показав, що у перші місяці війни спостерігалось різке погіршення ліквідності підприємств, що було пов'язано з падінням доходів та зростанням витрат. Однак завдяки державним програмам підтримки та адаптації до нових умов господарювання, протягом другого півріччя 2022 року та у 2023 році ліквідність поступово стабілізувалася. Здатність підприємств своєчасно виконувати свої зобов'язання також погіршилася на початку війни. Проте, завдяки реструктуризації боргів, державним дотаціям та частковому відновленню операційної діяльності, платоспроможність підприємств поступово покращується. Рентабельність більшості українських підприємств протягом війни значно знизилася, яке пов'язано з зростанням собівартості продукції, зниженням обсягів продажів та іншими негативними факторами. Проте, у деяких галузях, таких як аграрний сектор та IT-індустрія, спостерігається збереження рентабельності на докризовому рівні [3, с. 95].

Важливо зазначити, що динаміка зміни показників фінансової стійкості суттєво відрізняється в залежності від галузі, розміру та регіону розташування підприємства. Найбільш стійкими виявилися підприємства аграрного сектору, харчової промисловості та IT-індустрії. Найбільшого удару зазнали підприємства, що працюють у сфері будівництва, торгівлі та сфери послуг.

Незважаючи на значні труднощі, українські підприємства демонструють стійкість та адаптивність до нових умов ведення бізнесу. Завдяки державній

підтримці, впровадженню антикризових заходів та пошуку нових ринків збуту, багато підприємств змогли зберегти свою діяльність та поступово відновлювати фінансову стійкість.

Однак війна триває, і її подальший вплив на українську економіку важко передбачити. Існує ризик погіршення показників фінансової стійкості підприємств у разі затягування війни, ескалації бойових дій або виникнення нових економічних шоків.

Важливо, щоб держава продовжувала надавати підтримку українському бізнесу, а також сприяла створенню сприятливих умов для його розвитку. Дозволить українським підприємствам не лише зберегти свою стійкість протягом війни, але й стати рушійною силою відновлення та розвитку української економіки після її закінчення.

Війна в Україні мала значний вплив на всі галузі економіки, але деякі з них виявилися більш стійкими до негативних наслідків, ніж інші. Найбільш стійкими до війни виявилися: аграрна галузь, інформаційні технології, фармацевтична галузь. Завдяки сприятливим погодним умовам та високому попиту на продовольство на світовому ринку, аграрна галузь України продемонструвала стійкість до воєнних дій. Збір зернових культур у 2023 році очікується на рівні 2021 року, а експорт аграрної продукції зріс на 10% порівняно з 2022 роком. Галузь ІТ в Україні має високий експортний потенціал і значний людський капітал. Багато ІТ-компаній змогли перевести своїх співробітників на віддалену роботу та продовжити свою діяльність навіть в умовах війни. Завдяки державній підтримці та високому попиту на ліки, фармацевтична галузь України змогла зберегти свої обсяги виробництва та навіть збільшити експорт.

Найбільш ураженими війною виявилися: промислова і будівельна галузі, торгівля. Війна призвела до руйнування багатьох промислових підприємств, зупинки виробництва та скорочення експорту [3, с. 96]. За оцінками експертів, обсяги промислового виробництва в Україні в 2023 році можуть скоротитися на 30% порівняно з 2022 роком. Війна призвела до зупинки будівництва багатьох об'єктів, скорочення попиту на нерухомість та зниження цін на неї. За оцінками експертів, обсяги будівельних робіт в Україні в 2023 році можуть скоротитися на 50% порівняно з 2022 роком. Війна призвела до закриття багатьох магазинів та ресторанів, скорочення попиту на товари та послуги та зниження цін на них. За оцінками експертів, обсяг роздрібної торгівлі в Україні в 2023 році може скоротитися на 20% порівняно з 2022 роком.

Важливо зазначити, що стійкість та ураженість галузей економіки до війни можуть змінюватися з часом. Залежно від ходу воєнних дій, державної підтримки та інших факторів, ситуація в різних галузях може покращитися або погіршитися.

У складній військовій ситуації держава розгорнула комплекс програм та ініціатив, спрямованих на підтримку бізнесу та його відновлення. Держава надає підприємствам пільгові кредити за рахунок коштів бюджету та міжнародних фінансових організацій. Введено ряд податкових пільг для підприємств, зокрема звільнення від сплати деяких податків та зборів, зниження ставок оподаткування. Держава надає підприємствам фінансову допомогу у вигляді грантів, субсидій та інших форм виплат. Підприємствам надається безкоштовна консультаційна допомога з питань ведення бізнесу в умовах війни. Держава організовує програми перекваліфікації для працівників, які втратили роботу через війну [1].

Завдяки вжитим державою заходам вдалося частково стабілізувати ситуацію в українському бізнесі. Багато підприємств, які опинилися на межі банкрутства, змогли

зберегти свою діяльність та робочі місця. Однак, слід зазначити, що державні програми та ініціативи не позбавлені й недоліків. Процес отримання державної підтримки часто є складним та бюрократичним. Обсяги державної підтримки не завжди є достатніми для того, щоб задовольнити всі потреби бізнесу. Мають місце випадки нецільового використання коштів, виділених на підтримку бізнесу.

Незважаючи на наявні недоліки, державні програми та ініціативи відіграють важливу роль у підтримці українського бізнесу в умовах війни. Завдяки їм вдалося зберегти багато підприємств та робочі місця. У подальшому необхідно вдосконалити ці програми, щоб зробити їх більш доступними та ефективними.

Війна в Україні спричинила значні економічні потрясіння, які негативно вплинули на діяльність підприємств. З метою збереження фінансової стійкості та забезпечення подальшого розвитку в умовах воєнного часу, українському бізнесу необхідно адаптувати свої управлінські та фінансові стратегії: 1) Провести ретельний аналіз поточної ситуації на ринку, динаміки зміни попиту та пропозиції, ціноутворення, логістичних ланцюгів тощо. Визначити ключові ризики та виклики, з якими стикається підприємство в умовах війни. Оцінити доступні ресурси та можливості для адаптації до нових умов. Визначити пріоритетні напрямки діяльності, на яких слід сконцентрувати зусилля. 2) Збільшити гнучкість та динамічність управлінських рішень, щоб швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі. Делегувати повноваження та відповідальність на нижчі рівні управління, щоб підвищити оперативність прийняття рішень. Забезпечити ефективну комунікацію та співпрацю між усіма підрозділами підприємства. Змінити систему мотивації та стимулювання співробітників, враховуючи нові умови роботи. Запровадити антикризові управлінські практики, спрямовані на мінімізацію негативних наслідків війни. 3) Переглянути бюджетні плани та оптимізувати витрати, зосередившись на пріоритетних напрямках діяльності. Провести реструктуризацію заборгованості, якщо це можливо, щоб знизити фінансовий тягар. Шукати альтернативні джерела фінансування, такі як державні програми підтримки бізнесу, гранти, кредити від міжнародних фінансових організацій тощо. Оптимізувати цінову політику, враховуючи зміни попиту та пропозиції, а також рівень інфляції. Впровадити заходи щодо диверсифікації доходів та зниження ризиків. Розробити план антикризового управління фінансами, який передбачатиме дії на випадок виникнення надзвичайних ситуацій. 4) Проаналізувати нові ринкові ніші та можливості, які з'явилися внаслідок війни. Розробити нові продукти та послуги, які відповідають потребам ринку в умовах воєнного часу. Запропонувати нові канали збуту та дистрибуції продукції. Використовувати сучасні інформаційні технології для підвищення ефективності роботи та розвитку онлайн-бізнесу. Налагодити співпрацю з міжнародними партнерами та інвесторами. 5) Активно використовувати державні програми підтримки бізнесу, які пропонуються урядом та міжнародними організаціями. Співпрацювати з органами влади та місцевого самоврядування для вирішення проблем, з якими стикається підприємство в умовах війни. Брати участь у розробці та реалізації державних політик, спрямованих на відновлення та розвиток економіки.

Застосування запропонованих рекомендацій допоможе українським підприємствам не лише вижити в умовах війни, але й знайти нові можливості для розвитку, адаптуючи свої управлінські та фінансові стратегії до змінюваних умов.

Війна в Україні суттєво вплинула на всі сфери економіки, зокрема на бізнес. Багато підприємств змушені були призупинити свою діяльність, інші - змінити профіль роботи. Проте, навіть в умовах воєнної економіки існують перспективні

напрямки розвитку бізнесу, які можуть принести прибуток та сприяти відновленню економіки країни.

Важливо зазначити, що розвиток бізнесу в умовах воєнної економіки потребує великих зусиль та сміливості. Підприємцям необхідно бути готовими до ризиків, мати чіткий план дій та співпрацювати з державними органами та міжнародними організаціями.

Держава з свого боку має створювати сприятливі умови для розвитку бізнесу в умовах воєнної економіки. Зокрема, зниження податків, надання фінансової допомоги, спрощення бюрократичних процедур тощо.

Висновки. Війна в Україні призвела до значного погіршення фінансового стану багатьох підприємств. Згідно з дослідженнями, проведеними протягом 2022-2023 років, близько 50% українських підприємств зазнали значних збитків, а 30% опинилися на межі банкрутства. Основними факторами, що негативно вплинули на фінансову стійкість українських підприємств, стали зниження попиту на продукцію та послуги, переривання ланцюгів постачання, зростання витрат, втрата активів та недоступність фінансування. Через активні бойові дії, вимушену евакуацію населення та загальне падіння ділової активності, попит на продукцію та послуги багатьох підприємств значно знизився. Війна призвела до руйнування інфраструктури, логістичних центрів та складів, що ускладнило та здорожчало доставку сировини та готової продукції. Підприємства зіткнулися з значним зростанням витрат на енергоносії, логістику, оплату праці та інші статті витрат. Внаслідок руйнувань, обстрілів та мародерства багато підприємств втратили частину або всі свої активи. Через війну доступ до кредитних ресурсів та інших джерел фінансування значно обмежився.

Незважаючи на значні складнощі, багато українських підприємств впровадили ряд стратегій, спрямованих на збереження фінансової стійкості. Підприємства скоротили витрати на необов'язкові статті, оптимізували виробничі процеси та зменшили чисельність персоналу. Деякі підприємства переорієнтували свою діяльність на нові ринки, де попит на їхню продукцію та послуги залишається стабільним. Багато підприємств розвинули онлайн-канали продажів, щоб компенсувати падіння офлайн-продажів. Підприємства активно використовують державні програми підтримки бізнесу, які передбачають кредити, податкові пільги та інші форми допомоги.

Попри значні руйнування та втрати, українська економіка має значний потенціал для відновлення та розвитку після закінчення війни. Основними факторами, що сприятимуть цьому, є сильна підтримка з боку міжнародної спільноти, моральний дух та прагнення українців до перемоги, наявність кваліфікованої робочої сили та сприятливі умови для ведення бізнесу. Україна вже отримала та очікує на отримання значної фінансової та гуманітарної допомоги від міжнародних партнерів. Український народ продемонстрував високий рівень єднання та готовності до самовіддачі, що є ключовим фактором для відновлення країни. Україна має значний потенціал у сфері людського капіталу, що є важливою перевагою для розвитку економіки. Уряд України заявив про намір провести низку реформ, спрямованих на покращення інвестиційного клімату та стимулювання розвитку приватного сектору.

Список використаних джерел:

1. Балінський В. В. Стійкість громад як фактор збереження стабільності держави в умовах війни. "Scientific Notes of Taurida V.I. Vernadsky University", series "Public Administration". 2023. № 3. С. 104–108. URL: <https://doi.org/10.32782/tnu-2663-6468/2023.3/16> (дата звернення: 23.05.2024).

2. Дубина М. В. Фінансова стійкість місцевих бюджетів України в умовах децентралізації : автореф. Autoreferat. 2019. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/17275> (дата звернення: 23.05.2024).
3. Омельченко Т. Конкурентоспроможність українських підприємств в умовах війни. Економіка і організація управління. 2022. № 3. С. 94–103. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.3.10> (дата звернення: 23.05.2024).
4. Онофрійчук А. П., Онофрійчук В. П. Фінансова стійкість України в умовах війни на виснаження. Економічний розвиток держави та регіонів в контексті сучасних інтеграційних процесів. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-27> (дата звернення: 23.05.2024).
5. Скопенко Н. С., Северина І. В., Голобородько В. П. Інструменти та стратегії розвитку українських підприємств в умовах викликів війни. Журнал "Інвестиції: практика та досвід". 2024. № 6. С. 57–64. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.6.57> (дата звернення: 23.05.2024).